

SASTAVNICE DEMOGRAFSKE BILANCE U GRADU KOPRIVNICI TIJEKOM DRUGE POLOVICE 20. STOLJEĆA

COMPONENTS IN DEMOGRAPHIC SITUATION IN THE TOWN OF KOPRIVNICA DURING THE SECOND HALF OF THE TWENTIETH CENTURY

Dražen Živić

Ivana Žebec

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar

Marulićev trg 19

HR-10000 Zagreb

drazen.zivic@pilar.hr

ivana.zebec@pilar.hr

Primljeno/Received: 7. 2. 2007.

Prihvaćeno/Accepted: 11. 6. 2007.

Rad ima dvije pozitivne recenzije

Izvorni znanstveni rad

Original scientific paper

UDK/UDC 94 (497.5-37)

SAŽETAK

Između demografskog i društveno-gospodarskog razvoja postoji izražena uzročno-posljedična povezanost i prožetost. Trendovi u kretanju broja stanovnika, prirodnoj dinamici, migracijama i demografskim strukturama iznimno su pouzdan pokazatelj, ali i funkcija dosegnute razine društvenog i ekonomskog napretka na nekom prostoru. Drugim riječima, dinamične i strukturne promjene koje se događaju u demografskoj slici odražavaju se na intenzitet i smjer ukupnoga razvoja i, dakako, vice versa. Stanovništvo grada Koprivnice u posljednjih pola stoljeća razvijalo se pod pretežitim utjecajem modernizacijskih procesa u društvenom i gospodarskom razvoju, napose procesa industrijalizacije, deagrarizacije, deruralizacije i urbanizacije. Navedeni procesi su determinirali najvažnije sastavnice u kretanju i razvoju stanovništva ovoga prostora. Svrha je ovoga priloga ustanoviti veličinu i strukturu demografske bilance u gradu Koprivnici tijekom druge polovice 20. stoljeća. Analiza međuodnosa prirodnog, prostornog i popisnog kretanja stanovništva pokazat će koncentracijski karakter demografskih promjena tijekom promatranog razdoblja.

Ključne riječi: Koprivnica, demografski razvoj, prirodno kretanje, migracije, urbanizacija, depopulacija

Key words: Koprivnica, demographic growth, natural movement, migrations, urbanization, depopulation

1. UVODNE NAPOMENE

Demografske promjene (kako dinamičke tako i strukturne) nalaze se u uskoj međuovisnosti s društvenim i gospodarskim procesima i promjenama, prirodnim mogućnostima za naseljavanje te povijesno-političkim gibanjima koja često modeliraju dosegnutu razinu naseljenosti i populacijskoga razvoja. Karakteristike stanovništva na nekom području su, katkad, posljedica, a katkad funkcija čitavoga spektra društvenih i gospodarskih promjena.

Svrha je ovoga istraživanja ustanoviti razinu uzajamne povezanosti ključnih demografskih i ne-demografskih, prije svega, društveno-gospodarskih determinanti kretanja i razvoja stanovniš-

tva u gradu Koprivnici. Cilj istraživanja je prikupiti, prikazati i objasniti relevantne statističko-demografske podatke o kretanju broja stanovnika, prirodnoj dinamici, migracijama i - sa stajališta reprodukcije i ekonomskog razvitka – vitalnim demografskim strukturama (dob, spol, ekonomska aktivnost).

2. METODOLOŠKE NAPOMENE

Poradi cjelovitog razumijevanja iznesenih podataka, pokazatelja i tvrdnji, potrebno je ukratko pojasniti najvažnija metodološka polazišta ove studije, prije svega, osnovne promjene u popisnoj metodologiji te prostorni i vremenski okvir studije.

2. 1. POPISNA METODOLOGIJA

Svaka demografska analiza u metodološkom smislu počiva na raščlambi demo-statističkih podataka, ponajprije, rezultata popisa stanovništva i vitalne statistike. Radi se o osnovnim izvorima podataka o dinamici i strukturama stanovništva. Njihova znanstvena vjerodostojnost temelji se na tri bitna aspekta: na dostupnosti pojedinih izvora podataka, na njihovoj metodološkoj usporedivosti te na prostornoj razini objavljenih rezultata popisa stanovništva i/ili vitalne statistike. U metodološkom smislu najvažnija je mogućnost što potpunije usporedbe podataka u duljem vremenskom periodu, jer se jedino tako iz analize brojčanih pokazatelja mogu crpsti objektivni i dalekosežniji zaključci.

Posljednji popis stanovništva u Hrvatskoj izvršen je 2001. godine (kritični trenutak popisa je 31. ožujka). Prije njega, na hrvatskom je teritoriju popis stanovništva osnovan na suvremenoj popisnoj metodologiji (poznat kritični vremenski trenutak popisa i popisano cjelokupno stanovništvo) obavljen ukupno trinaest puta, prvi puta 1857., a zadnji 1991. godine. I upravo su se, u metodološkom smislu, između posljednja dva popisa stanovništva (1991. i 2001.) dogodile krupne promjene u popisnoj metodologiji, koje u značajnoj mjeri otežavaju usporedbu rezultata popisa, a time umanjuju i mogućnosti njihove znanstvene raščlambe.

Ne ulazeći detaljnije u tu problematiku ipak je potrebno barem naznačiti osnovne promjene u popisnim kriterijima. Iz demografske teorije je poznato da se ukupan broj stanovnika na nekom prostoru određuje primjenom dva – pojednostavljeno rečeno – osnovna kriterija pri popisivanju stanovništva: kriterij «de iure» ili stalnog i kriterij «de facto» ili prisutnog (rezidencijalnog/boravećeg) stanovništva. Prema kriteriju «de iure» stanovništva ukupan broj stanovnika u nekom naselju uključuje cjelokupno stanovništvo koje ima stalno prebivalište u tom naselju, bez obzira je li ih popisivač u trenutku popisa zatekao u naselju ili nije. Primjenom toga kriterija, u Hrvatskoj su izvršeni svi popisi stanovništva nakon Drugoga svjetskog rata, zaključno s popisom 1991. godine. Tako je ukupan broj stanovnika («de iure») 1971., 1981. i 1991. godine, sadržavao stanovništvo popisano u «zemlji» («de facto» ili prisutno stanovništvo) i stanovništvo popisano u inozemstvu (osobe na privremenom radu u inozemstvu i članovi njihovih obitelji). Popisni kriterij «de facto» podrazumijeva da ukupan broj stanovnika u nekom naselju sačinjavaju sve osobe koje je popisivač zatekao u tom naselju, neovisno imaju li one u njemu stalno prebivalište ili nemaju. Drugim riječima, kriterij «de facto» u ukupnom broju stanovnika ne uključuje osobe popisane u inozemstvu. Međutim, radi međunarodne usporedivosti rezultata popisa stanovništva europske i svjetske statističke organizacije su predložile, a Hrvatska je to većim dijelom i prihvatila, da ukupan broj stanovnika naselja popisa – pojednostavljeno rečeno - sačinjavaju: (a) osobe koje u tom naselju imaju stalno prebivalište i koje je popisivač zatekao u trenutku popisa; (b) osobe koje nemaju prebivalište u tom naselju ali u njemu žive više od godine dana; (c) osobe koje

imaju prebivalište u tom naselju, ali su iz njega odsutne manje od godine dana; (d) osobe koje žive u inozemstvu više od godine dana, ali s kućanstvom i/ili obitelji u domovini održavaju češće kontakte. Tako je Hrvatska u popisu stanovništva iz 2001. godine primijenila jednu, slobodno možemo reći, kombiniranu popisnu metodologiju, koja zbog različitih definicija «de facto» stanovništva, velikim dijelom onemogućava preciznu usporedbu rezultata popisa 2001. s ranijim popisnim godinama (naročito 1971., 1981. i 1991.). Stoga mnoge demografske analize, premda počivaju na dostupnim i vjerodostojnim podacima, imaju donekle ilustrativni karakter.

2. 2. PROSTORNI I VREMENSKI OKVIR ISTRAŽIVANJA

Prostorni okvir ove studije određen je upravno-teritorijalnim obuhvatom grada Koprivnice, kao prostorne sastavnice Koprivničko-križevačke županije. Prema popisu stanovništva iz 2001. godine te županijskom ustrojstvu Republike Hrvatske, grad Koprivnicu čini devet naselja: Bakovčica, Draganovec, Herešin, Jagnjedovec, Koprivnica, Kunovec Breg, Reka, Starigrad i Štaglinec, s ukupnom površinom od 91,05 četvornih kilometara (0,17% kopnene površine Hrvatske) i 30.994 ukupnih stalnih stanovnika, što daje prosječnu opću relativnu gustoću naseljenosti od 340,41 stanovnika na četvorni kilometar. Površinom i brojem stanovnika najveće naselje je sama Koprivnica. Ona se prostire na nešto manje od polovice (46,8%) ukupne površine grada i u njoj (prema popisu iz 2001.) živi nešto više od 80% ukupnog stalnog stanovništva grada Koprivnice. Površinom najmanje naselje sa stalnim stanovništvom je Štaglinec (1,98 četvornih kilometara, 2,2% površine grada), dok je 2001. godine najmanje stanovnika popisano u Bakovčici (337, 1,1% stanovništva grada).

Vremenski okvir istraživanja nema tako čvrste granice kao prostorni okvir, jer je on određen različitim vremenskom serijom dostupnih i korištenih podataka. Tako je kretanje broja stanovnika promatrano u cjelokupnom periodu nakon Drugoga svjetskog rata (1948.-2001.), prirodno kretanje stanovništva analizirano je za razdoblje 1964.-2004. godine¹, migracijska bilanca izračunata je za međupopisna razdoblja 1971.-1981., 1981.-1991. i 1991.-2001. godine, te su odabrane demografske strukture prikazane u razdoblju između 1971. i 2001. godine. Premda su, dakle, pojedine sastavnice i odrednice kretanja i razvoja stanovništva grada Koprivnice analizirane i prikazane u različitim vremenskim intervalima, svi se relevantni pokazatelji odnose na drugu polovicu 20. stoljeća te su tako pouzdan indikator, ne samo dosegnute razine demografskih promjena, nego i njihove povezanosti s ključnim društvenim i gospodarskim procesima u ovome prostoru unatrag četrdesetak godina (industrijalizacija, deagrarijacija, deruralizacija, urbanizacija, tercijarizacija).

3. ČINITELJI KRETANJA I RAZVOJA STANOVNIŠTVA

Ekonomski činitelji su jedan od najsnažnijih faktora koji utječu na demografski razvoj pojedinog grada, kraja ili šire regije. Stoga, potrebno je ukratko se osvrnuti na gospodarski razvoj Koprivnice, koji je početkom 20. stoljeća bio usko povezan s njezinim iznimno povoljnim prometno-geografskim položajem. Željeznička pruga koja je od 1870. godine povezivala Budimpeštu sa Zagrebom preko Koprivnice uvjetovala je početke industrijalizacije ovoga grada, a svaka-ko je doprinijela jačanju njegove uloge kao trgovačkog i obrtničkog središta šire regije. Upravo na primjeru Koprivnice očigledna je transformacija ekonomsko-socijalne strukture stanovništva

¹ Naime, tek od 1964. godine, službena hrvatska vitalna statistika objavljuje podatke o natalitetu i mortalitetu na razini naselja.

pod utjecajem razvijenog gospodarstva, koji se posebice očituje nakon Drugoga svjetskog rata, i sveobuhvatne industrijalizacije te s tim povezane deagrarizacije šireg podravskog prostora.

U razdoblju do 1918. godine u Koprivnici je, zahvaljujući poduzetničkom duhu gradske uprave, osnovano više većih industrijskih pogona. Tvornica «Danica d.d. za kemičke proizvode» započela je 1907. godine sa proizvodnjom superfosfata, sumporne kiseline te kasnije kisika i željezne boje, zapošljavajući u početku oko 200 radnika.² Od prehrambene industrije krajem Prvoga svjetskog rata, 1917. godine osnovana je «Tvornica ulja» zbog velike nestašice jestivih masti, u kojoj je zaposlenje našlo 140 radnika te «Novi parni mlin» izgrađen 1903. godine sa 25 radnika.³ Uz ove veće tvornice djelovao je i niz manjih tvorničkih poduzeća («Sodavoda Löffler», «Sodavoda Löwy», «Tvornica sapuna», tiskara Vinka Vošickog, Toplakova ciglana, ...) te gradska poduzeća poput gradske plinare i gradske ciglane, itd.⁴

Nova politička zajednica, nove političke granice i novo carinsko područje obilježili su bremenitim problemima razdoblje između dva svjetska rata u Koprivnici, utječući ponajviše na stagnaciju i u demografskom i gospodarskom smislu. Gubitak dotada domaćeg, ugarskog tržišta na koji je većim djelom bila usmjerena koprivnička privreda i položaj na graničnoj zoni slabio je njezine gradske središnje funkcije.⁵ I premda se u dvadesetim godinama prošloga stoljeća još bilježi življa privredna aktivnost, zahvaljujući donekle održanim privrednim vezama za zemljama bivše Austro-Ugarske monarhije i povoljnoj konjunkturi poljoprivrednih proizvoda, u tridesetim godinama su svjetska ekonomska kriza i već otprije prisutna agrarna kriza negativno utjecale na koprivničko gospodarstvo, uzrokujući zatvaranje ne samo onih malih već i najvećih industrijskih poduzeća kao što su tvornica «Danica», njezino sestrinsko poduzeće tvornica čavala, zakovica, matica i «Tvornica ulja». Pod utjecajem agrarne krize u ovom razdoblju bio je osjetan priliv agrarnog stanovništva iz okolice u grad. Ipak Koprivnica je u ovom razdoblju zadržala svoje prometno i funkcionalno značenje, a otvaranjem pruge Koprivnica – Varaždin postaje jedno od najfrekventnijih prometnih čvorišta u Kraljevini Jugoslaviji.⁶

Ratno razdoblje u Koprivnici je dovelo do potpune stagnacije na gospodarskom planu što je imalo i utjecaja na usporen gospodarski razvoj i u prvim poslijeratnim godinama. Na takav razvoj situacije veliki utjecaj imala su i razmjerno mala ulaganja zbog (i opet) graničnog položaja u vrijeme Rezolucije Informbiroa⁷, kao i negativne posljedice neadekvatne državne politike prema agrarnom stanovništvu i poljoprivrednoj djelatnosti.⁸

² M. Kolar-Dimitrijević, Koprivnička tvornica «Danica» do 1937. godine, Podravski zbornik god. 22., Koprivnica, 1996., str. 123. i Ista, Tvornica «Danica» i njezino radništvo, Podravski zbornik. god. 2., Koprivnica 1976., str. 27.

³ M. Kolar Dimitrijević, Razvoj privrede i radničke klase u Koprivnici 1918-1945. godine, Podravski zbornik, god. 6., Koprivnica, 1980., str. 17-19., Ista, Tvornica ulja u Koprivnici i njezino radništvo, Podravski zbornik, god. 12., Koprivnica, 1986., str. 50.

⁴ M. Slukan-Altić, Povijesni atlas gradova, svezak III. Koprivnica, Zagreb, Koprivnica 2003., str. 127.

⁵ D. Feletar, Značenje geografskog položaja i demografskih osobina za razvoj Koprivnice u prošlosti, Koprivnica: grad i spomenici, Zagreb, Koprivnica, 1986.,str 14.

⁶ M. Slukan-Altić, nav. djelo, str. 131.

⁷ Rezolucijom Komunističkog informacijskog biroa iz 1948. dolazi do zahlađivanja odnosa na relaciji Jugoslavija – SSSR. Osim političkih posljedica, sukob se odrazio i na gospodarske odnose pa je tako došlo do povlačenja kreditnih ugovora, zaključenih sporazuma i novčanih pomoći. Zbog straha od mogućih vojnih intervencija od strane Sovjetskog Saveza čvrsto se zatvaraju granice prema susjednim zemljama Istočnog bloka.

⁸ P. Gaži, Pred novu etapu razvoja Podravine, Podravski zbornik, god. 12., Koprivnica, 1986, str. 6.

Društveni, gospodarski i demografski uzlet Koprivnice uslijedio je u razdoblju nakon privrednih reformi sredinom 1960-ih godina. Započelo je jačanje agroindustrijskog kompleksa «Podravka», i to osloncem na agrarnu orijentaciju kraja. Osnovane su tada i tvornica «Bilokalnik», omanja industrija obuće, tekstilna industrija, ... Rezultat takvog razvoja bila je prostorna i populacijska ekspanzija grada. Koprivnica je u ovom razdoblju postala nesumnjivi društveni, gospodarski i infrastrukturni centar šire regije.

U osamdesetim godinama 20. stoljeća ekonomska kriza izazvana vanjskim zaduženjem te nestašicom energenata i sirovina poprimila je ozbiljnije razmjere, premda je Koprivnica i dalje ekspandirala u gospodarskom, prostornom i demografskom smislu, što dokazuje i izgradnja tvornice lijekova i kozmetike «Belupo», potom izgradnja stambenog naselja Kardaljevo i Lenišće, itd.⁹

Nove političke promjene, ekonomska kriza, smanjenje tržišta raspadom SFRJ i Domovinski rat snažno su obilježile 1990-te godine. U samostalnoj i suverenoj Republici Hrvatskoj Koprivnica je zakonom o novom teritorijalnom ustroju lokalne uprave i samouprave postala sjedištem novosnovane Koprivničko-križevačke županije. Time je po prvi puta u povijesti Koprivnica zadobila funkciju administrativnog sjedišta. Gospodarska tranzicija koja je uslijedila krajem devedesetih i traje još i danas pozitivno se odrazila na gospodarske rezultate u koprivničkoj privredi. Neka su koprivnička poduzeća u 2004. godine ušla u klub «500 najboljih» a sam grad bio je svrstan na deveto mjesto po gospodarskoj snazi.¹⁰ Koprivnica je u ovom novom razdoblju postala pokretačem regionalnog razvoja.

4. SASTAVNICE DEMOGRAFSKE BILANCE

4. 1. RAZMJETAJ STANOVNIŠTVA I GUSTOĆA NASELJENOSTI

Grad Koprivnica se prostire, kao što je već istaknuto, na manje od 0,2% kopnene površine Republike Hrvatske te je, prema popisu stanovništva iz 2001. godine, imala oko 0,7% ukupnog stanovništva Hrvatske. Opća prosječna relativna gustoća naseljenosti od približno 340 stanovnika na četvorni kilometar ukazuje na vrlo gustu (iznadprosječnu) napučenost toga područja (2001. godine gustoća naseljenosti u Hrvatskoj je iznosila 78,5 stanovnika na četvorni kilometar). Međutim, unutar gradske strukture postoje znakovite razlike. Najgušće je naseljeno, dakako, urbano fizionomsko i funkcionalno područje kojega čini naselje Koprivnica (42,61 km²), u kojemu na jedan četvorni kilometar živi više od 582 stanovnika. Na preostalih 48,44 km², koje obuhvaća pretežno ruralno područje grada, živjelo je 2001. godine «svega» 128 stanovnika na četvorni kilometar, što je, ipak, još uvijek signifikantno više od hrvatskoga prosjeka, kao i prosjeka za Koprivničko-križevačku županiju (71,8 stanovnika na četvorni kilometar). Najrjeđe su napućena naselja Bakovčica i Jagnjedovec, u kojima na četvorni kilometar površine živi prosječno manje od 50 stanovnika. To je donekle i razumljivo jer se radi o ruralnim naseljima smještenima na sjevernim obroncima Bilogore, koja, kao što će se kasnije i vidjeti, imaju i vrlo nepovoljne dinamičko-strukturne demografske karakteristike, potaknute, među ostalim, većom udaljenošću od središnjeg naselja i glavnih prometnica.

⁹ J. Kuruc, Kako planiramo privredni i društveni razvoj općine Koprivnica za razdoblje 1986-1990. god., Podravski zbornik god. 11., Koprivnica, 1985., str. 65-68. i M. Slukan-Altić, nav. djelo, str. 149-150.

¹⁰ Ž. Krušelj, Podravka opet u eliti, a Koprivnica deveta po gospodarskoj snazi, Podravka, br. 1772, 18.11.2005., str. 3.

Naselja	1948.				2001.			
	Površina (km ²)	Broj stan.	Stan. (%)	Gustoća	Površina (km ²)	Broj stan.	Stan (%)	Gustoća
Bakovčica	8,19	509	3,96	62,15	8,19	337	1,09	41,15
Draganovec*	2,52	-	-	-	2,52	422	1,36	167,45
Herešin	2,34	385	2,99	164,53	2,34	666	2,15	284,62
Jagnjedovec	6,32	465	3,61	73,58	6,32	347	1,12	54,91
Koprivnica	42,61	8663	67,3	203,31	42,61	24809	80,04	582,23
Kunovec Breg	4,36	296	2,30	67,89	4,36	647	2,09	148,39
Reka	13,16	1316	10,23	100,00	13,16	1702	5,49	129,33
Starigrad	9,57	1106	8,60	115,57	9,57	1573	5,08	164,37
Štaglinec	1,98	124	0,96	62,63	1,98	491	1,58	247,98
Grad Koprivnica	91,05	12864	100	141,29	91,05	30994	100	340,41

Tablica 1: Ukupan broj stanovnika, gustoća naseljenosti i razmještaj stanovništva Grada Koprivnice po naseljima 1948. i 2001. godine

* Godine 1948. naselje Draganovec nije iskazano kao samostalno naselje.

IZVOR: *Leksikon naselja Hrvatske*, Mozaik knjiga, Zagreb, 2005.; *Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001.*, DZSRH, Zagreb, 2005. (CD).

Premda je prosječna opća relativna gustoća naseljenosti važan indikator napučenosti, na koju, osim demografskih, društvenih i ekonomskih procesa, bitno utječu i prirodno-geografske mogućnosti za naseljavanje, još značajniji pokazatelj smjera demografskih kretanja u gradu Koprivnici su promjene u razmještaju stanovništva. Naime, komparirajući rezultate popisa 1948. i 2001. godine, uočava se povećanje stupnja koncentracije naseljenosti u Koprivnici kao najvećem i najznačajnijem naselju grada. Godine 1948. u naselju Koprivnici je živjelo već više od dvije trećine (67,3%) ukupnog stanovništva grada, da bi do 2001. godine njezin udjel bio povećan na 80%. Navedeno je, prije svega, posljedica činjenice da je u istom razdoblju ukupan broj stanovnika u naselju Koprivnici porastao za čak 186,4%, dok je u preostalim osam naselja demografski rast iznosio «tek» 47,2%. Urbano orijentirana industrijalizacija je u demografskom smislu, zajedno s koncepcijom monocentričnog političkog, društvenog i ekonomskog razvoja bivše koprivničke općine, djelovala centripetalno, ne toliko prema ruralnom prostoru samoga grada, koliko u smislu jake imigracije iz udaljenijih hrvatskih krajeva te iz inozemstva. Tako se snažna i ubrzana urbanizacija naselja Koprivnice odvijala bez veće deruralizacije okolnog seoskog prostora koji je u administrativnom smislu danas sastavnim dijelom grada. To, pak, potvrđuje pretežite centrifugalne karakteristike suvremene urbanizacije u gradu Koprivnici.

4. 2. UKUPNO KRETANJE STANOVNIŠTVA

U demografskoj se teoriji pod ukupnim kretanjem stanovništva podrazumijeva njegova prostorna (mehanička/migracijska) i prirodna (biološka) komponenta. Najjasniji brojčani izraz te pouzdani indikator eventualnih poremećaja u ukupnom kretanju stanovništva je promjena broja stanovnika ustanovljena popisima stanovništva.

4. 2. 1. PROMJENA BROJA STANOVNIKA (1948.-2001.)

U razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata demografska dinamika u svim naseljima u gradu Koprivnici bila je iznimno dinamična, premda ne možemo reći da su sva naselja u promatranom razdoblju (1948.-2001.) i ostvarila porast stanovništva. Naime, od devet naselja grada, između

1948. i 2001. godine, depopulirala su dva – Bakovčica (-33,8%) i Jagnjedovec (-25,4%). No, kako u tim naseljima živi tek nešto više od 2% stanovništva grada Koprivnice, demografski regres u njima nije značajnije utjecao na ukupnu promjenu broja stanovnika. S druge su, pak, strane, preostala naselja u promatranom razdoblju povećala ukupan broj svojih stanovnika, neka od njih i značajnije, primjerice: Štaglinec (296,0%), Koprivnica (186,4%) i Kunovec Breg (118,6%).

Kretanje broja stanovnika nakon Drugoga svjetskog rata pokazuje dva temeljna obilježja: diferenciranost s obzirom na vremenski aspekt kretanja i polariziranost s obzirom na prostornu razinu promatranja. Vremenska se diferenciranost demografske dinamike očituje u činjenici da nakon 1961. godine započinje postupno snižavanje stopa porasta broja stanovnika grada, kao i većine naselja u gradu, uključujući i naselje Koprivnicu. Dok je u razdoblju 1953.-1961. godine, broj stanovnika u gradu Koprivnici povećan za 30,0%, dotle je u posljednjem međupopisnom razdoblju demografski rast iznosio svega 4,3%. Ovo usporavanje i svojevrsnu stagnaciju demografskog rasta možemo tumačiti jačanjem destabilizacijskih demografskih i ne-demografskih odrednica kretanja i razvoja stanovništva. Naime, prirodna dinamika sve više slabi, jačaju procesi demografskog starenja, a uslijed povećanja gospodarskih poteškoća, kako na lokalnoj tako i na nacionalnoj razini, imigracija postupno ustupa mjesto emigraciji. U periodu naj snažnije industrijalizacije (1953.-1981.), zabilježene su i najveće stope porasta stanovništva što ukazuje na čvrstu povezanost demografske dinamike i ekonomskog razvoja.

Naselje	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2001./1948.
Bakovčica	509	517	535	446	398	337	337	-
Draganovec*	-	336	398	333	-	-	422	-
Herešin	385	343	379	463	547	651	666	-
Jagnjedovec	465	463	478	434	403	352	347	-
Koprivnica	8663	9566	11444	16150	20812	24238	24809	-
Kunovec Breg	296	330	496	519	569	637	647	-
Reka	1316	1385	1506	1507	1478	1477	1702	-
Starigrad	1106	981	1000	893	1334	1580	1573	-
Štaglinec	124	218	346	359	400	434	491	-
Grad Koprivnica	12864	12754	16582	21104	25941	29706	30994	-
Bakovčica	-	101,6	103,5	83,4	89,2	84,7	100,0	66,2
Draganovec*	-	-	118,5	83,7	-	-	-	-
Herešin	-	89,1	110,5	122,2	118,1	119,0	102,3	173,0
Jagnjedovec	-	99,6	103,2	90,8	92,9	87,3	98,6	74,6
Koprivnica	-	110,4	119,6	141,1	128,9	116,5	102,4	286,4
Kunovec Breg	-	111,5	150,3	104,6	109,6	112,0	101,6	218,6
Reka	-	105,2	108,7	100,1	98,1	99,9	115,2	129,3
Starigrad	-	88,7	101,9	89,3	149,4	118,4	99,6	142,2
Štaglinec	-	175,8	158,7	103,8	111,4	108,5	113,1	396,0
Grad Koprivnica	-	99,1	130,0	127,3	122,9	114,5	104,3	240,9

TABLICA 2: Kretanje ukupnoga broja stanovnika u Gradu Koprivnici 1948.-2001. godine po naseljima i indeks međupopisne promjene

* Kao samostalno naselje ne iskazuje se 1948., 1981. i 1991. godine.

IZVOR: Korenčić, M. (1979.): Naselja i stanovništvo SR Hrvatske 1857.-1971., Djela JAZU, Knjiga 54, Zagreb; Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima 1880.-1991., DZSRH, Zagreb, 1998.; Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001., DZSRH, Zagreb, 2005. (CD), Popis stanovništva 2001., DZSRH, Zagreb, 2005. (CD).

Teritorijalna polariziranost u kretanju broja stanovnika grada Koprivnice jasno se očituje pri komparaciji demografske dinamike naselja Koprivnice i ostalih naselja u gradu. Naime, snažna i urbano-orijentirana industrijalizacija koprivničkog kraja utjecala je, kako na povećanje stupnja koncentracije stanovništva u naseljskoj strukturi, tako i na različito kretanje stanovništva između urbanog i ruralnog područja grada Koprivnice. Tako je u svim međupopisnim razdobljima nakon Drugoga svjetskog rata, naselje Koprivnica zabilježilo demografski rast. Štoviše, on je u razdoblju 1961.-1971. godine iznosio čak 4,11% prosječno godišnje. Osnovna determinanta tako intenzivnog porasta stanovništva bio je razvoj industrije i postupno prerastanje Koprivnice u respektabilno regionalno industrijsko središte ne samo ovoga dijela Hrvatske. U to je vrijeme Koprivnica gotovo školski primjer uske funkcionalne povezanosti industrijskog razvoja i urbanizacije, promatrano kroz prizmu porasta broja stanovnika. Jer, velika koncentracija radnih mjesta u industriji i, kasnije, tercijarnim djelatnostima, utjecala je na imigraciju i brzi porast stanovništva, naročito deagrariziranog seoskog stanovništva iz drugih dijelova Podravine. S obzirom da se gravitacijska snaga Koprivnice postupno povećavala te da su jačale centrifugalne sile urbanizacije, deruralizacija drugih naselja u gradu Koprivnici je izostala (osim u Bakovčici i Jagnjedovcu), pače neka su zbog pretvaranja u atraktivnu (i jeftiniju) rezidencijalnu (stambenu) zonu, bilježila i snažniji demografski rast. Tome je, dakako, pridonijela blizina i dobra prometna povezanost sa središnjim naseljem što je pospješilo dnevnu pokretljivost stanovništva.

Nasuprot Koprivnici, ostala naselja u gradu su u razdobljima 1948.-1953. i 1961.-1971. godine imala čak i pad broja stanovnika. Jedino između 1953. i 1961. te 1991. i 2001. godine porast ukupnoga stanovništva je u ostalim naseljima grada Koprivnice bio veći od demografskog rasta u naselju Koprivnici. Ukupno uzevši, između 1948. i 2001. godine, prosječni godišnji porast ukupnoga broja stanovnika u naselju Koprivnici je iznosio čak 3,52%, a u ostalim naseljima svega 0,89%.

Godina	Grad Koprivnica		Naselje Koprivnica		Ostala naselja	
	Broj stan.	Prosj. god. pr.	Broj stan.	Prosj. god. pr.	Broj stan.	Prosj. god. pr.
1948.	12864	-	8663	-	4201	-
1953.	12754	-0,17	9566	2,08	3188	-4,82
1961.	16582	3,75	11444	2,45	5138	7,65
1971.	21104	2,72	16150	4,11	4954	-0,36
1981.	25941	2,29	20812	2,89	5129	0,35
1991.	29706	1,45	24238	1,65	5468	0,66
2001.	30994	0,43	24809	0,24	6185	1,31

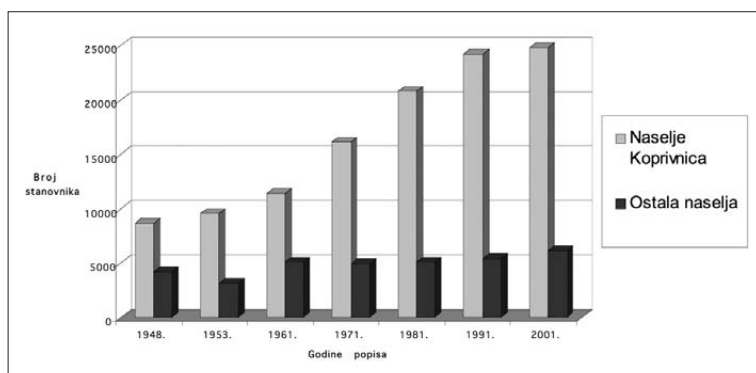
TABLICA 3: Kretanje ukupnoga broja stanovnika naselja Koprivnice i ostalih naselja Grada Koprivnice 1948.-2001. godine i pokazatelj prosječne godišnje promjene (u %)

IZVOR: Kao tablica 2.

Sa stajališta prostorno diferencirane demografske dinamike posebno je zanimljivo posljednje međupopisno razdoblje. Naime, između 1991. i 2001. godine, prosječna godišnja stopa demografskog rasta u naselju Koprivnici je iznosila tek 0,24%, a u ostalim naseljima zamjetnijih 1,31%. To, među ostalim, ukazuje na jačanje suburbanizacijskih procesa. Procesi urbanizacije se sve više šire u okolni prostor, s pretežitim ruralnim fizionomskim i funkcionalnim značajkama. Podatak da je apsolutna promjena broja stanovnika u ostalim naseljima grada Koprivnice (između 1991. i 2001. je iznosila 717 stanovnika) bila za 25,6% veća od apsolutne promjene u naselju Koprivnici (571 stanovnik) pokazuje da okolni prostor postaje sve atraktivniji za stanovanje i

doseljavanje. Tim više, jer ostala naselja još od 1968. godine bilježe gotovo kontinuiranu prirodnu depopulaciju.

Prostorno širenje urbanizacije i modernizacije načina života i rada, determiniralo je postupnu preobrazbu prigradskih, donedavno pretežito ruralnih naselja, u naselja s urbanističko-fizionomskim i komunalno-funkcionalnim obilježjima gotovo identičnima gradskom načinu života, što se znakovito odrazilo na demografsku dinamiku u njima. To se osobito odnosi na naselja Kunovec Breg, Starigrad i Reka, koja su se već stopila u gradski «organizam».

Graf 1: Ukupan broj stanovnika Koprivnice i ostalih naselja u Gradu Koprivnici prema popisima stanovništva u razdoblju 1948. - 2001. godine

S obzirom na promijenjenu popisnu metodologiju potrebno je, barem ilustracije radi, prikazati i kretanje rezidencijalnog/boravećeg («de facto» ili prisutnog) stanovništva u gradu Koprivnici između 1971. i 2001. godine. Ta nam usporedba, zapravo, nije važna toliko sa stajališta indeksa/stope kretanja broja stanovnika, jer se one u odnosu na indeks/stopu promjene ukupnoga broja stanovnika i ne razlikuju previše, koliko s motrišta ustanovljenja točnijeg (stvarnijeg) broja stanovnika u gradu Koprivnici, kao i svakom pojedinom naselju grada.

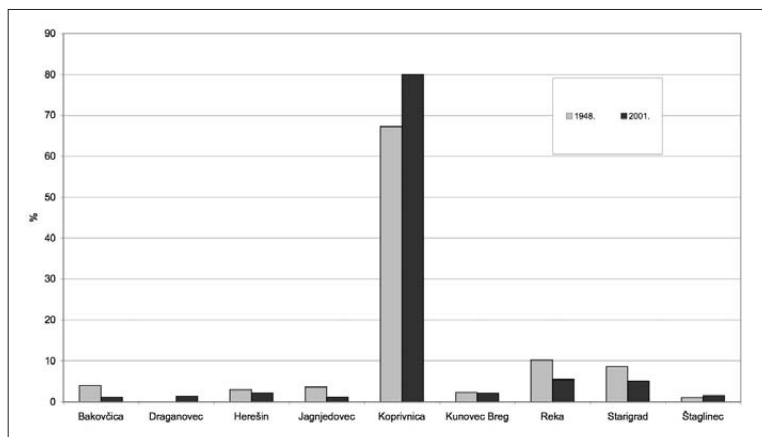
Naselje	Broj stanovnika				Indeks promjene			
	1971.	1981.	1991.	2001.*	1971.	1981.	1991.	2001.*
Bakovčica	425	392	331	323	-	92,2	84,4	97,6
Draganovec**	333	-	-	409	-	-	-	-
Herešin	452	533	619	646	-	117,9	116,1	104,4
Jagnjedovec	407	379	336	330	-	93,1	88,7	98,2
Koprivnica	15662	19980	23017	23599	-	127,6	115,2	102,5
Kunovec Breg	475	489	562	581	-	102,9	114,9	103,4
Reka	1460	1408	1450	1631	-	96,4	103	112,5
Starigrad	864	1271	1514	1470	-	147,1	119,1	97,1
Štaglinec	342	380	420	461	-	111,1	110,5	109,8
Grad Koprivnica	20420	24832	28249	29450	-	121,6	113,8	104,3

TABLICA 4: Kretanje broja rezidencijalnog (boravećeg) stanovništva u Gradu Koprivnici 1971.-2001. godine po naseljima

*Odnosi se na: prisutne u vrijeme popisa, diplomatsko-konzularno osoblje i članove njihovih obitelji, izbjeglice u Republici Hrvatskoj te privremeno prisutne u naselju popisa.

** Nije iskazano kao samostalno naselje u popisu 1981. i 1991. godine.

IZVOR: Popis stanovništva 1971., Stanovništvo, Delatnost, Rezultati po naseljima i opštinama, Knjiga X., SZS, Beograd, 1974.; Popis stanovništva 1981., Stanovništvo po naseljima, općinama i zajednicama općina, Dokumentacija 553, RZSSRH, Zagreb, 1984.; Popis stanovništva 1991., Stanovništvo u zemlji i inozemstvu, Dokumentacija 911, DZSRH, Zagreb, 1996.; Popis stanovništva 2001., DZSRH, Zagreb, 2005. (CD).

Graf 2: Promjena razmještaja (koncentracija) stanovništva u Gradu Koprivnici po naseljima prema popisim 1948. i 2001. godine

Naime, rezultati popisa stanovništva iz 2001. godine pokazuju da je od ukupnog broja stanovnika u gradu Koprivnici (30.994), boravećeg ili prisutnog stanovništva bilo 29.450, što znači da su u inozemstvu popisane 1.544 osobe ili 5,0%. Po naseljima, udio ne-rezidencijalnog stanovništva je iznosio: Bakovčica 4,2%, Draganovec 3,1%, Herešin 3,0%, Jagnjedovec 4,9%, Koprivnica 4,9%, Kunovec Breg 10,2%, Reka 4,2%, Starigrad 6,5% i Štaglinec 6,1%. U posljednjih tridesetak godina, blago se, ali kontinuirano smanjivao udjel rezidencijalnog stanovništva (sa 96,8% 1971. na 95,0% 2001. godine). Istodobno, sve do 1991. godine raste i apsolutni broj ne-rezidencijalnog stanovništva (sa 684 1971. na 2.308 1991. godine, ili za 237,4%). Međutim, između 1991. i 2001. godine ovaj kontingent stanovništva grada Koprivnice je smanjen za trećinu.

Dakako, kretanje broja i udjela ne-rezidencijalnog stanovništva ovisilo je, kako o veličini iseljeničkog kontingenta, tako i o popisnom obuhvatu «inozemaca», a ono se mijenjalo od popisa do popisa stanovništva unatrag tridesetak godina. S obzirom na dosadašnje trendove, razložno možemo pretpostaviti da je pri popisu stanovništva iz 2001. godine, broj ustanovljenog ne-rezidencijalnog stanovništva realno ipak manji od stvarnog ili očekivanog broja.

4. 2. 2. PRIRODNO KRETANJE STANOVNIŠTVA (1964.-2004.)

Druga dinamička sastavnica demografske bilance u gradu Koprivnici je prirodno kretanje stanovništva, promatrano kao rezultantu kretanja nataliteta (broja živorođenih) i mortaliteta (broja umrlih) između 1964. i 2004. godine. Ne ulazeći detaljnije u ovu problematiku analizirali smo i prikazali prirodno kretanje na razini grada, naselja Koprivnice i ostalih naselja u gradu Koprivnici. Već prvi pogled na podatke vitalne statistike ukazuje nam na sve skromniju ili slabiju prirodnu dinamiku. Premda i natalitet i mortalitet u promatranih četrdeset godina značajno osciliraju u svojem kretanju, ipak se jasno uočava trend snižavanja broja živorođenih i porasta broja umrlih. Navedeno rezultira sve nižom razinom prirodnoga prirasta, njegovom približavanju nultim vrijednostima te postupnim prijelazom u prirodni pad stanovništva, koji je uslijedio početkom ovoga stoljeća.

Kada je u pitanju naselje Koprivnica, prirodna depopulacija se prvi puta javlja 1992. godine. Do tada je ona sa 134 (1964.) pala na 31 stanovnika (1990.), s tim da je 1991. godine u tom naselju zabilježen jednak broj živorođene djece i umrlih osoba. Od 1992. do 2004. godine, veći broj umrlih od živorođenih zabilježen je u šest godina. Tijekom posljednje tri analizirane godine (2002.-2004.) prirodno kretanje stanovništva u naselju Koprivnici je bilo negativno; dakle, više se umiralo nego rađalo.

Generalno uzevši, kretanje nataliteta do sredine 1980-ih godina ima uzlazni, a nakon toga izraziti silazni trend. To je posljedica činjenice da su se od konca 1970-ih do sredine 1980-ih godina u fertilnom (najplodnijem) razdoblju života nalazile generacije žena rođenih u poslijeratnom kompenzacijskom razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata («baby boom» naraštaji), kao i brojniji naraštaji vitalnoga stanovništva doseljeni u razdoblju najintenzivnije industrijalizacije i imigracije, dakle, između 1961. i 1981. godine. Poznato je da u ekonomskim imigracijskim strujama pretežito sudjeluje stanovništvo između 20. i 40. godine života (vitalno i radno najsposobnije kohorte neke populacije), tako da one «pomlađuju» dobnu strukturu domicilnog stanovništva te pozitivno utječu na razinu nataliteta i prirodnoga prirasta. Od sredine 1980-ih godina apsolutna razina nataliteta se počinje smanjivati, i taj pad, uz manje kolebanje, traje do danas, što je posljedica ubrzanja procesa demografskog starenja, naročito sužavanja fertilnih kontingenata, kao i jačanja emigracijskih tokova, pomoću kojih se iz Koprivnice «odljevu» kohorte mladog stanovništva.

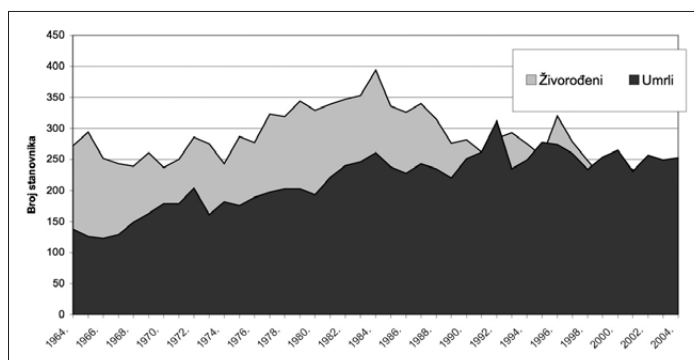
U istom razdoblju mortalitet s blagim oscilacijama gotovo kontinuirano raste. Posebno je visok u godinama Domovinskog rata, ali se i nakon njega zadržava na relativno visokoj razini, koja od početka ovoga stoljeća počinje i premašivati razinu nataliteta. U kretanju broja umrlih ponajviše se očituje povezanost sa sve starijim stanovništvom u naselju Koprivnici. Sve je više starih kohorti, sa sve većim rizikom smrti, bez obzira što se, zahvaljujući napretku zdravstvenohigijenske zaštite i povećanjem životnoga standarda, prosječno očekivano trajanje života ipak produljuje.

Godina	Naselje Koprivnica			Ostala naselja			Ukupno		
	N	M	R	N	M	R	N	M	R
1964.	272	138	134	57	53	4	329	191	138
1965.	294	126	168	59	31	28	353	157	196
1966.	252	123	129	62	38	24	314	161	153
1967.	243	129	114	56	45	11	299	174	125
1968.	239	149	90	31	48	-17	270	197	73
1969.	261	163	98	45	44	1	306	207	99
1970.	237	179	58	36	56	-20	273	235	38
1971.	250	179	71	62	48	-14	312	227	85
1972.	286	204	82	63	62	1	349	266	83
1973.	275	161	114	44	60	-16	319	221	98
1974.	243	182	61	58	61	-3	301	243	58
1975.	287	176	111	46	49	-3	333	225	108
1976.	277	189	88	47	46	1	324	235	89
1977.	323	197	126	44	49	-5	367	246	121
1978.	319	203	116	44	56	-12	363	259	104
1979.	344	203	141	67	79	-12	411	282	129
1980.	329	193	136	62	63	-1	391	256	135
1981.	339	221	118	65	60	5	404	281	123
1982.	347	240	107	75	44	31	422	284	138
1983.	353	246	107	76	83	-7	429	329	100
1984.	394	261	133	80	72	8	474	333	141
1985.	336	238	98	67	59	8	403	297	106
1986.	326	228	98	70	72	-2	396	300	96
1987.	340	243	97	56	69	-13	396	312	84
1988.	315	235	80	54	60	-6	369	295	74

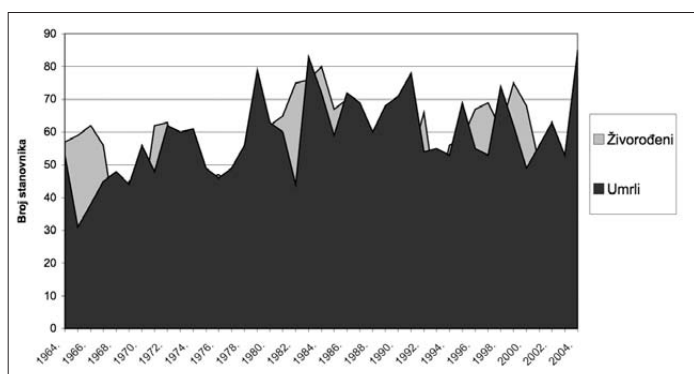
Godina	Naselje Koprivnica			Ostala naselja			Ukupno		
	N	M	R	N	M	R	N	M	R
1989.	276	220	56	63	68	-5	339	288	51
1990.	282	251	31	52	71	-19	334	322	12
1991.	262	262	0	52	78	-26	314	340	-26
1992.	284	312	-28	66	54	12	350	366	-16
1993.	293	235	58	39	55	-16	332	290	42
1994.	275	249	26	56	53	3	331	302	29
1995.	255	278	-23	58	69	-11	313	347	-34
1996.	320	274	46	67	55	12	387	329	58
1997.	279	260	19	69	53	16	348	313	35
1998.	248	234	14	61	74	-13	309	308	1
1999.	219	254	-35	75	62	13	294	316	-22
2000.	246	265	-19	68	49	19	314	314	0
2001.	234	231	3	50	56	-6	284	287	-3
2002.	217	257	-40	63	63	0	280	320	-40
2003.	229	249	-20	51	53	-2	280	302	-22
2004.	195	253	-58	77	85	-8	272	338	-66

TABLICA 5: Prirodno kretanje stanovništva Grada Koprivnice 1964.-2004. godine po naseljima

IZVOR: Vitalna statistika Republike Hrvatske, DZSRH, Zagreb.

Graf 3: Kretanje broja živorođenih i umrlih u naselju Koprivnici 1964. - 2004. godine

Graf 4: Kretanje broja živorođenih i umrlih u ostalim naseljima Grada Koprivnice 1964. - 2004. godine

Ostala naselja grada Koprivnice imaju bitno nepovoljnije prirodno kretanje stanovništva od središnjeg naselja grada. Prirodna depopulacija se u njima po prvi puta javlja još daleke 1968. godine, i do danas (2004.) je zabilježena u čak 22 godine. Promatrajući cjelokupno razdoblje od 1964. do 2004. godine, u osam ostalih naselja ukupno je 12 stanovnika više umrlo nego što je u

istom periodu djece živorođeno. Za usporedbu, u naselju Koprivnici, u tih je četrdeset godina, natalitet za 2.705 osoba premašio mortalitet. Drugim riječima, ostala se naselja u gradu Koprivnici nalaze na samom rubu vlastite reproduktivne održivosti, što znači da prirodna dinamika grada Koprivnice ovisi samo o središnjem urbanom naselju, a i u njemu je ona od početka ovoga stoljeća negativna.¹¹ Očito je da proces demografskog starenja i u ovom, dugo vremena dinamičnom populacijskom prostoru, uzima svoj danak, s dalekosežnim posljedicama, ne samo kada je u pitanju demografski, nego i društveno-gospodarski razvoj i napredak.

4. 2. 3. MIGRACIJSKA BILANCA I OPĆE KRETANJE STANOVNIŠTVA

Zahvaljujući industrijalizaciji i urbanizaciji, Koprivnica (i grad i naselje) je nekoliko desetljeća bio tipičan imigracijski prostor, što se odrazilo na udjele domorodnog i doseljenog u ukupnom stanovništvu. Prema rezultatima popisa iz 2001. godine, 53,8% ukupnog stanovništva grada Koprivnice je doseljeničkog podrijetla, dok je 45,6% rođeno u naselju popisa.¹² Najveći udjel doseljenika zabilježio je Kunovec Breg (66,2%), a najmanji Bakovčica (45,7%). Od ukupnog stanovništva u naselju Koprivnica, od rođenja u njoj živi 45,8%, dok je u nju doseljeno 53,6% stanovništva popisanog 2001. godine.

U strukturi doseljenika prema području iz kojega su doselili, prevladavaju unutar-hrvatska doseljavanja (među njima najviše iz Koprivničko-križevačke županije), dok je doseljenih iz inozemstva (uglavnom iz Bosne i Hercegovine) bitno manje. Tako se udjel imigranata iz drugih hrvatskih područja u ukupnom broju doseljenih, kreće od 84,3% u Kunovec Bregu do 96,1% u Bakovčici. Hrvatski imigranti u naselju Koprivnici obuhvaćali su 89,8%, a doseljeni iz inozemstva 9,9% ukupnoga broja doseljenih u to naselje.

Međupopisno razdoblje	Promjena broja stan.		Prirodna promjena		Migracijska bilanca	
	Apsolutna	Relativna	Apsolutna	Relativna	Apsolutna	Relativna
1971.-1981.	4318	27,6	1046	6,7	3272	20,9
1981.-1991.	3037	15,2	925	4,6	2112	10,6
1991.-2001.	582	2,5	58	0,3	524	2,3
1971.-2001.	7937	50,7	2029	13,0	5908	37,7

TABLICA 6: Radna tablica za izračun migracijske bilance naselja Koprivnice za međupopisna razdoblja 1971.-1981., 1981.-1991. i 1991.-2001. godine prema koncepciji prisutnog (rezidencijalnog) stanovništva

Jedan od najpouzdanijih indikatora prostorne pokretljivosti stanovništva jest migracijska bilanca, koja se u nedostatku registra stanovništva procjenjuje primjenom vitalno-statističke metode, pri čemu se u odnos stavlja popisno i prirodno kretanje stanovništva.¹³ Usporavanje stopa demografskog rasta, približavanje prirodnom padu stanovništva i prve naznake gospodarske krize, utjecale su na slabljenje doseljavanja stanovništva, što se odrazilo i na pad apsolutnih

¹¹ Za dodatnu ilustracije naprijed navedenog može nam poslužiti i podatak da je između 1964. i 2004. godine u gradu Koprivnici ukupno živorođeno 13.988 djece. Od toga je u naselju Koprivnici živorođeno 11.595 djece ili 82,9%, a u ostalim naseljima 2.393 djeteta ili 17,1%.

¹² Izvor: Popis stanovništva 2001., DZSRH, Zagreb, 2005. (CD).

¹³ Migracijska bilanca u ovoj studiji izračunata je prema koncepciji rezidencijalnog (prisutnog) stanovništva, jer su prema istoj metodologiji prikupljeni i objavljeni podatci vitalne statistike na nivou naselja.

i relativnih vrijednosti (stopa) migracijske bilance. To se posebno odnosi na naselje Koprivnicu, u kojoj je, u svega tri desetljeća, pozitivna migracijska bilanca smanjena za čak 84,0%. Unatoč tome, dobiveni pokazatelji jasno indiciraju tvrdnju prema kojoj u demografskom rastu Koprivnice imigracija još uvijek zauzima puno važnije mjesto od prirodnoga kretanja stanovništva. Tako je ona u periodu 1971.-1981. činila 75,8%, u periodu 1981.-1991. 69,5% te u periodu 1991.-2001. godine čak 90,0% ukupnog porasta broja stanovnika. Ukupno gledajući, u svih je trideset analiziranih godina, pozitivna migracijska bilanca činila tri četvrtine (74,4%), a prirodno kretanje tek jednu četvrtinu (25,6%) ukupnog demografskog rasta naselja Koprivnice. Drugim riječima, premda sa slabijim intenzitetom, Koprivnicu i dalje karakterizira doseljenički tip formiranja (kretanja i razvoja) naseljenosti.

Za razliku od naselja Koprivnice, u ostalim je naseljima grada, u promatranom razdoblju, pozitivna migracijska bilanca rasla – sa 130 stanovnika u razdoblju 1971.-1981. na 610 stanovnika u razdoblju 1991.-2001. godine (za 369,2%). Ukupan porast stanovništva (1.093) u tim je naseljima, između 1971. i 2001. godine, isključivo posljedica doseljavanja, jer je u istom razdoblju prirodna dinamika bila negativna (-27 osoba). To znači da je i u ovih osam naselja, imigracija igrala i još uvijek igra dominantnu ulogu u demografskoj dinamici.

4. 3. STRUKTURE STANOVNIŠTVA

Iz širokog spektra strukturnih obilježja neke populacije (bioloških i socio-ekonomskih) u ovome su prilogu, sa stajališta utvrđivanja osnovnih sastavnica demografske bilance, prikazane dvije temeljne strukture – sastav stanovništva prema spolu i dobi, kao najvažnija demografska struktura ključna za formiranje reproduktivnih i radno-aktivnih kontingenata stanovništva, te sastav stanovništva prema ekonomskoj aktivnosti kao bitan indikator socio-demografskih potencijala neke populacije.

4. 3. 1. SASTAV STANOVNIŠTVA PREMA SPOLU I DOBI (1971.-2001.)

Istaknuli smo već da je dominantan proces u oblikovanju dobno-spolne strukture stanovništva grada i naselja Koprivnice – demografsko starenje. Ono, valja to naglasiti, još uvijek nije takvih razmjera kao kod, primjerice, ukupnog stanovništva Hrvatske, a osobito pojedinih hrvatskih područja (npr. Ličko-senjske županije), što ponajviše ima zahvaliti doseljavanju mlađeg stanovništva u sklopu imigracije radne snage. Međutim, analiza odabranih pokazatelja dobno-spolne strukture i u ovom kraju jasno ukazuje na starenje ukupnog stanovništva, ali i na proces starenja pojedinih funkcionalnih dobni skupina, napose onih nužnih za reprodukciju, kao i onih ključnih za ekonomski razvoj.

Pad koeficijenta mladosti, porast koeficijenta starosti te, naročito, povećanje indeksa starenja, pokazuje da u naselju Koprivnici te većini ostalih naselja grada Koprivnice, demografsko starenje postaje sve značajnijim destabilizacijskim čimbenikom razvoja stanovništva. Prema popisu iz 2001. godine, samo naselja Draganovec (41,0) i Starigrad (37,3) imaju indeks starenja koji pokazuje mladu dobnu strukturu. U svim je ostalim naseljima indeks starenja veći od 40, granične statističke vrijednosti koja omeđuje mladu od stare populacije. Tako je u Herešinu indeks starenja iznosio 54,6, u Jagnjedovcu 85,7, u Koprivnici 73,9, u Kunovec Bregu 72,8, u Reki 57,1, te u Štaglincu 55,9. U Bakovčici je 2001. godine vrijednost indeksa starenja (107,0), premašila brojku 100, što znači da je u tom naselju stanovništvo staro 60 godina i više nadmašilo broj (i udjel) stanovnika starih do 19 godina. U tim je uvjetima pozitivna biodinamika bitno ograničena, a mogućnosti vlastitog populacijskog obnavljanja svedeni na minimum. U svega trideset godina

(1971.-2001.), indeks starenja ukupnog stanovništva grada Koprivnice povećan je za 54,3% (sa 45,2 na 69,7).

Porast indeksa starenja ne indicira samo povećanje broja i udjela staračkih kohorti («starenje odozgo»), nego i pad udjela mladih, s tim da je u nekim naseljima grada Koprivnice između 1971. i 2001. godine i broj stanovnika do 19. godine života (mlado stanovništvo) smanjen («starenje odozdo»). Primjerice, depopulacija mladog stanovništva u Bakovčici je iznosila 53,3%, u Jagnjedovcu 35,9%, u Kunovec Bregu 10,4% te u Štaglincu 4,9%. U svim je ostalim naseljima, s izuzetkom Starigrada, porast broja staračkih nadmašio porast broja mladih kohorti u ukupnom stanovništvu.¹⁴

Pokazatelji	1971.	2001.	Indeks promjene
Koeficijent feminiteta	110,1	110,2	-
Koeficijent mladosti	31,0	23,8	-
Koeficijent starosti	13,6	17,6	-
Indeks starenja	43,9	73,9	-
Broj stan. u predradnoj dobi	3797	4139	109,0
% stan. u predradnoj dobi	23,0	16,7	-
Broj stan. u radnoj dobi	11208	17488	156,0
% stan. u radnoj dobi	68,0	70,5	-
Broj stan. u postradnoj dobi	1421	3084	217,0
% stan. u postradnoj dobi	8,6	12,4	-
Broj žena u predferilnoj dobi	1864	2009	107,8
% žena u predferilnoj dobi	21,6	15,4	-
Broj žena u ferilnoj dobi	4586	6585	143,6
% žena u ferilnoj dobi	53,1	50,6	-
Broj žena u postferilnoj dobi	2166	4360	201,3
% žena u postferilnoj dobi	25,1	33,5	-
Koeficijent ukupne dobne ovisnosti	46,6	41,3	-
Koeficijent dobne ovisnosti mladih	33,9	23,7	-
Koeficijent dobne ovisnosti starih	12,7	17,6	-

TABLICA 7: Odabrani pokazatelji dobno-spolnog sastava stanovništva naselja Koprivnice prema popisima 1971. i 2001. godine

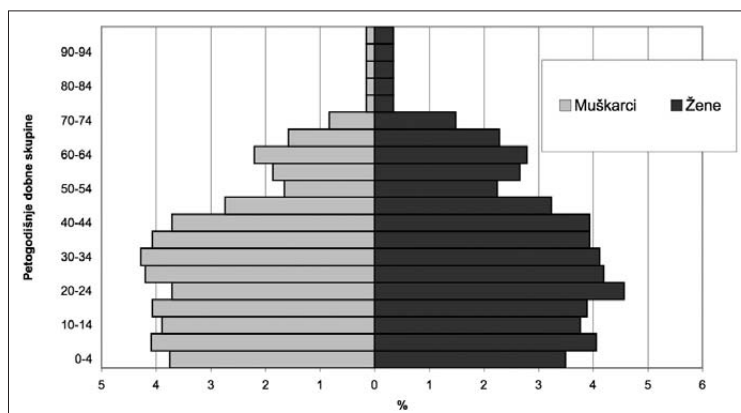
IZVOR: Popis stanovništva 1971., Stanovništvo, Pol i starost – I deo, Rezultati po naseljima i opštinama, Knjiga VIII., SZS, Beograd, 1973.; Popis stanovništva 2001., DZSRH, Zagreb, 2005. (CD).

Osim starenja ukupnog stanovništva, podatci za naselje Koprivnicu iz popisa 1971. i 2001. godine, neprijeporno ukazuju i na starenje pojedinih funkcionalnih kontingenata stanovništva. Sužavanje demografske osnovice za reprodukciju potvrđuju podatci o padu udjela predferilnih i ferilnih te porastu udjela postferilnih kontingenata ženskog stanovništva. Istodobno, broj žena starijih od 50. godine života (dakle, u razdoblju kada reproduktivna sposobnost žene uglavnom prestaje) je više nego udvostručen, dok je broj žena do 14. godine starosti, koje predstavljaju

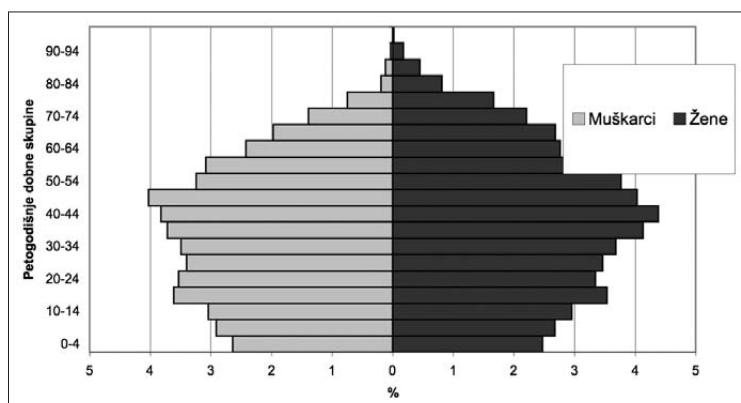
¹⁴ Primjerice, u Herešinu je porast broja stanovnika do 19. godine starosti, između 1971. i 2001. godine, iznosio 18,8%, a stanovništva starijeg od 60. godine života 38,9%. U Koprivnici je odnos između porasta broja mladih i starih iznosio 15,7% i čak 94,9%, a u Reki 2,7% i 30,5%. Jedino je u naselju Starigrad stopa porasta broja mladih (63,3%) bila veća od stope porasta broja starih (11,6%) u ukupnom stanovništvu. Za Starigrad je to i razumljivo s obzirom da se radi o naselju s naglašenom rezidencijalnom (stambenom) funkcijom mlađeg doseljavanja.

dugoročni reproduktivni potencijal, povećan za samo 7,8%. Ovako nepovoljan trend u formiranju fertilnih kontingenata držimo jednim od ključnih čimbenika dosadašnjeg snižavanja razine nataliteta, ali i dugoročnom odrednicom produbljivanja prirodne depopulacije. Zbog efekta naraštajnog pomaka, ti će nepovoljni procesi inducirati nove i još teže poremećaje u reprodukciji stanovništva naselja Koprivnice, ali i svih ostalih naselja u analiziranom prostoru.

Drugi indikator starenja funkcionalnih skupina jesu promjene u broju i, naročito, udjelima velikih dobnih skupina s obzirom na radnu sposobnost stanovništva. Zahvaljujući dugogodišnjem imigracijskom karakteru naselja Koprivnice, sve tri velike dobne kohorte (do 14. godine, od 15. do 64. godine te stariji od 65. godine života), ostvarile su između 1971. i 2001. godine porast broja pripadnika, ali su njihovi udjeli značajno promijenjeni. Bitno je, s jedne strane, smanjen udjel stanovništva u predradnoj dobi, što će implicirati u budućnosti smanjivanje priljeva stanovništva u radnu dob, koja predstavlja demografski okvir za formiranje radno-aktivnog stanovništva (radne snage) kao temeljne proizvođačke snage u jednom društvu. S druge je, pak, strane zabilježen značajan porast broja i nezanemariv porast udjela stanovništva u postradnoj dobi života, kada ekonomska aktivnost uglavnom prestaje. Time se, kao što ćemo u narednom poglavlju vidjeti, inducira porast ekonomski neaktivnih kontingenata stanovništva, što – ujedno – znači i porast potreba za njihovim socijalnim, zdravstvenim, mirovinskim, riječju, egzistencijalnim zbrinjavanjem.

Graf 5: Piramida starosti stanovništva naselja Koprivnica prema popisu 1971. godine

Graf 6: Piramida starosti stanovništva naselja Koprivnica prema popisu 2001. godine

Usporedba piramida starosti u naselju Koprivnici 1971. i 2001. godine ukazuje na sužavanje dječje baze, a širenje brojnijih središnjih dobnih kohorti razvijenih zahvaljujući imigraciji i ulasku u zrelu dob stanovništva rođenog krajem 1970-ih i početkom 1980-ih godina, u razdoblju nešto većeg nataliteta ukazuje na proces demografskog starenja. Međutim, kada ti kontingenti, za

dvadesetak godina uđu u staračku dob, to će ubrzati proces demografskog starenja, osobito ako bude praćen daljnjom redukcijom nataliteta i prirodnoga prirasta, za što već postoje preduvjeti. Drugim riječima, premda grad Koprivnica još uvijek ima nešto povoljniju dobnu sliku u odnosu na hrvatski prosjek, sve više jača regresivni tip dobne strukture. Prisutna inverzija dobne strukture inicirat će opadajuću reprodukciju, što će u uvjetima predvidivog slabljenja useljavanja u dugoročnom smislu determinirati daljnje snižavanje stopa demografskog rasta, pa i pojavu ukupne depopulacije.

4. 3. 2. SASTAV STANOVNIŠTVA PREMA EKONOMSKOJ AKTIVNOSTI

Dosadašnji demografski trendovi, naročito u prirodnom i mehaničkom kretanju stanovništva, zajedno sa strukturnim promjenama i poteškoćama u razvoju privrede, utjecali su na znakovite promjene u ekonomskoj strukturi stanovništva, koje bi u dugoročnom smislu mogle izazvati značajne poremećaje, kako na tržištu rada, tako i u sustavu socijalnog, mirovinskog i zdravstvenog osiguranja. Stoga je struktura stanovništva prema ekonomskoj aktivnosti važan indikator demografskih potencijala sadašnjeg i, naročito, budućeg gospodarskog razvitka.

Tri su temeljna procesa prisutna kada je u pitanju oblikovanje strukture stanovništva prema ekonomskoj aktivnosti u gradu Koprivnici i svim njezinim naseljima unatrag tri međupopisna desetljeća (1971.-2001.).

Naselje	Godina	Opća stopa aktivnosti	Osobe s osobnim prihodom	Uzdržavano stanovništvo
Bakovčica	1971.	45,1	10,8	44,2
	2001.	48,1	23,7	28,2
Draganovec	1971.*	-	-	-
	2001.	50,9	15,6	33,4
Herešin	1971.	41,7	6,7	51,6
	2001.	47,7	25,8	26,4
Jagnjedovec	1971.	43,3	5,8	50,9
	2001.	43,2	35,4	21,3
Koprivnica	1971.	42,6	9,1	48,3
	2001.	47,2	24,7	28,2
Kunovec Breg	1971.	44,9	5,4	49,7
	2001.	47,1	26,0	26,9
Reka	1971.	46,1	6,7	47,2
	2001.	42,8	22,2	35,0
Starigrad	1971.	45,6	4,6	49,8
	2001.	49,0	16,3	34,7
Štaglinec	1971.	40,4	5,0	54,6
	2001.	47,9	21,0	31,2
Grad Koprivnica	1971.	43,0	8,5	48,4
	2001.	47,1	24,1	28,8

TABLICA 8: Struktura stanovništva (u %) Grada Koprivnice prema ekonomskoj aktivnosti 1971. i 2001. godine po naseljima

* Za 1971. ne postoje podatci o ekonomskoj aktivnosti.

IZVOR: Popis stanovništva 1971., Stanovništvo, Poljoprivredno stanovništvo, Rezultati po naseljima i opštinama, Knjiga XI., SZS, Beograd, 1973.; Popis stanovništva 2001., DZSRH, Zagreb, 2005. (CD).

Prvo, broj aktivnog stanovništva¹⁵ i njegov udjel u ukupnom stanovništvu u promatranom su razdoblju, uglavnom u svim naseljima i gradu Koprivnici kao cjelini, povećani. To je posljedica priljeva u radno-sposobnu i radno-aktivnu dob brojnih naraštaja rođenih u kompenzacijskom razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata te razdoblja povećanog nataliteta sredinom 1970-ih i 1980-ih godina, ali i većim uključivanjem žena u društvenu podjelu rada zbog procesa tercijarizacije, tj. razvoja uslužnih djelatnosti terciarnog i kvartarnog sektora. Navedenom svakako valja pridodati i brojnu imigraciju stanovništva u radnoj dobi. Međutim, kako te brojne generacije radne snage sve više stare i postupno napuštaju radno-aktivnu dob, a neće biti zamijenjene novim priljevom stanovništva u radno-sposobnu dob života, to je za očekivati vrlo skoro smanjivanje obujma radne snage i pad opće stope aktivnosti stanovništva, što može determinirati i odgovarajuće poremećaje na tržištu radne snage.

Drugo, gotovo kontinuirani pad nataliteta (osobito broja živorođene djece) uzrokovalo je smanjivanje broja i udjela uzdržavanog stanovništva, kojega u najvećem obujmu čine djeca predškolske i školske dobi. To će, ujedno, značiti i sve manji priljev toga kontingenta u kontingent radne snage.

Treće, proces demografskog starenja, praćen sve nižom razinom rodnosti, i počecima gospodarske krize koja je rezultirala, među ostalim, prijevremenim odlaskom u mirovinu (tj. prije navršene gornje granice radne dobi) determinirao je povećanje obujma osoba s osobnim prihodima, u većini umirovljeničke populacije. Naime, prestrukturiranje gospodarstva, stečajevi te neprimjerena privatizacija društvenoga sektora, inicirali su institut dokupa staža, koji je u kratkoročnom smislu smanjio nezaposlenost, ali je dugoročno povećao probleme u mirovinskom i socijalnom zbrinjavanju tih osoba, koji sve više dovode do granice održivosti socijalnog mira i stabilnosti, ne samo u ovome gradu, nego i u Hrvatskoj u cijelosti. Navedenom treba pridružiti i utjecaj na rata na porast broja umirovljenika, napose korisnika vojnih i invalidskih mirovina.

Prema rezultatima popisa iz 2001. godine, u gradu Koprivnici se već četvrtina stanovnika nalazi u ekonomski neaktivnoj kategoriji stanovništva; dakle, više ne sudjeluje u društvenoj podjeli rada, što znači da ovisi o svojem minulom radu, ali i o radu drugih. Ukoliko se ostvari predvidivi scenarij smanjivanja obujma radne snage, onda će se sve veći broj umirovljenika i staračkih kohorti naći na rubu socijalne održivosti. Moguće rješenje te diskrepancije tražit će se u reformi mirovinskog sustava, tj. u sve manjem udjelu državnih, a većem udjelu različitih privatnih fondova, te u pomicanju gornje dobne granice odlaska u mirovinu.

¹⁵ Pojednostavljeno rečeno, aktivno stanovništva čine: sve zaposlene osobe u stalnom radnom odnosu, osobe koje nisu zaposlene ali obavljaju zanimanje (npr. poljoprivrednici), osobe koje prvi puta traže posao, nezaposlene osobe ako su prijavljene u Zavodu za zapošljavanje te privremeno nezaposlene osobe (npr. osobe na izdržavanju zatvorske kazne, vojnog roka i slično).

LITERATURA

1. Feletar Dragutin, Industrija kao faktor promjena prostorne distribucije stanovništva u Podravini, u: *Geografski glasnik*, god. 45, Savez geografskih društava, Zagreb, 1983.
2. Feletar Dragutin, Demografsko-gospodarska osnovica novoosnovane Koprivničko-križevačke županije, u: *Podravski zbornik*, god. 19/20., Koprivnica, 1993./1994.
3. Feletar Dragutin, Promjene u prostornom rasporedu stanovništva Podravine 1991. godine, u: *Podravski zbornik*, god. 17., Koprivnica, 1991.
4. Feletar Dragutin, Razlike u razvijenosti regija u Hrvatskoj s posebnim osvrtom na Koprivničko križevačku županiju, u: *Podravina*, vol. 4., br. 8., Koprivnica, 2005.
5. Feletar Dragutin, Značenje geografskog položaja i demografskih osobina za razvoj Koprivnice u prošlosti, u: *Koprivnica: grad i spomenici*, Zagreb, Koprivnica, 1986.
6. Gaži Pavle, Pred novu etapu razvoja Podravine, u: *Podravski zbornik*, god. 12., Koprivnica, 1986.
7. Gaži Pavle, Trideset godina Podravine u slobodi, u: *Podravski zbornik*, god. 1., Koprivnica, 1975.
8. Ivaniš Stjepan, Starčević Ivan, Tendencije suvremenog razvoja općine Koprivnica, u: *Podravski zbornik*, god. 6., Koprivnica, 1986.
9. Kolar Dimitrijević Mira, Razvoj privrede i radničke klase u Koprivnici 1918-1945. godine, u: *Podravski zbornik*, god.6., Koprivnica, 1980.
10. Kolar Dimitrijević Mira, Tvornica ulja u Koprivnici i njezino radništvo, u: *Podravski zbornik*, god. 12., Koprivnica, 1986.
11. Kolar-Dimitrijević Mira, Koprivnička tvornica «Danica» do 1937. godine, u: *Podravski zbornik*, god. 22., Koprivnica, 1996.
12. Kolar-Dimitrijević Mira, Tvornica «Danica» i njezino radništvo, u: *Podravski zbornik*, god. 2., Koprivnica, 1976.
13. Krušelj Željko, Podravka opet u eliti, a Koprivnica deveta po gospodarskoj snazi, u: *Podravka*, br. 1772, 18.11.2005.
14. Kurtek Pavao, Kretanje radne snage u Koprivnicu, u: *Podravski zbornik*, god. 1., Koprivnica, 1975.
15. Kuruc Julio, Kako planiramo privredni i društveni razvoj općine Koprivnica za razdoblje 1986-1990. god., u: *Podravski zbornik*, god. 11., Koprivnica, 1985.
16. Matica Mladen, Industrija, u: *Podravski zbornik*, god. 26/27., Koprivnica, 2000./2001.
17. Matica Mladen, Sustav razvojnih središta, u: *Podravski zbornik*, god. 26/27., Koprivnica, 2000./2001.
18. Slukan-Altić Mirela, *Povijesni atlas gradova, svezak III. Koprivnica*, Zagreb, Koprivnica, 2003.
19. Živić Dražen, Pokos Nenad: Demografska obilježja Podravine, u: *Podravski zbornik*, god. 28, Koprivnica, 2002.

SUMMARY

There is a strong correlation and causality between demography and socio-economic growth. Trends in population numbers, natural dynamics, migrations and demographic structures are extremely reliable indicators; yet, they also function as indicators of the reached levels in social and economic advancement in certain area. In other words, dynamic and structural changes in demography have effects on overall intensity and directions the entire society is heading towards; naturally, it works both ways. In the past half century, the population of Koprivnica has been developing under major influences of modernization processes both in social and economic growth, particularly during industrialization, deagrarianization, deruralization and urbanization. The listed processes have determined the most important components in population movement and growth in these regions. The aim of this contribution is to establish the size and the structure of demographic situation in Koprivnica, during the second half of the 20th century. The analysis of interrelations of natural, spatial, and census-defined population will show concentrating character in demographic changes during this observed period of time.